

аргументовано довели, що наука про виховання підростаючого покоління, формування національної свідомості та самосвідомості, характеру, сили волі не може бути поза національною. Чи не найбільша роль в обґрунтуванні національного змісту і характеру педагогіки належить видатному вітчизняному вченому – енциклопедисту К.Д.Ушинському. Він широко застосував поняття "англійська педагогіка", "німецька педагогіка", "російська педагогіка" і т.п. Його знаменита робота "Про народність у громадському вихованні" містить доброзичливу критику на адресу німецьких науковців, які прагнули створити педагогіку як науку для всіх народів світу. Справа в тому, що в педагогічній науці – своєрідному продукті людського духу, національної культури, на кожному кроці виявляються національна психологія, мислення, характер, світогляд, духовність! Проживаючи довгий час за кордоном, К.Д.Ушинський глибоко досліджував зарубіжні системи виховання, педагогічну науку Англії, Франції, Німеччини, Швейцарії та інших країн. І дійшов висновку, що у кожного народу закладена "особлива ідея виховання", "особлива ідея про людину", "своя мета виховання". "Незважаючи на схожість педагогічних форм усіх європейських народів, у кожного з них своя особливість, своя національна система виховання, своя особлива мета і свої особливі методи досягнення цієї мети" (Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні. Вибрані педагогічні твори: В 2-х томах. – К.: 1983. - Т. 1. - С. 87).

К.Д.Ушинський робить висновок: "Основи виховання і мета його, а значить, і головний його напрямок різні в кожного народу і визначаються народним характером" (там же, с. 89).

За визначенням М.Стельмаховича, методологічна основа української етнопедагогіки складається з трьох філософських компонентів: національного, транснаціонального і українознавчого. Її фундамент

становлять українська народна філософія, праці українських філософів Ю . Д р о г о б и ч а , К . С т а в р о в е ц ь к о г о , С.Яворського, Ф.Прокоповича, Г.Сковороди, С.Гогоцького, П.Юркевича, Д.Чижевського, В.Лесевича, О.Потебні, філософські ідеї Т.Шевченка, П.Куліша, Лесі Українки, О.Кобилянської, І.Франка, В.Стефаника, положення старогрецьких учених Арістотеля, Сократа, Платона та представників філософської думки наступних часів – Декарта, Лейбніца, Берклі, Руссо, Канта, Фіхтс, Шелінга, Гегеля.

Народна філософія, а з неї пішла філософська думка, концентрує в собі вироблену віками мудрість народу в поглядах на світ, природу, довкілля, життя та роль і місце людини в ньому. Через збереження у пам'яті людей і безпосереднє живе спілкування вона передається від старших поколінь до молодших. Це усна філософія, що створена народом. Українська народна філософія надзвичайно глибока й багатогранна. Початок її становлення припадає на часи язичництва й прийняття християнства. Ідеї української народної філософії лягли в основу української народної педагогіки. Українці, їхні предки ще з часів Трипільської культури та Київської Русі розвивали етнопедагогіку, яка пізніше стала називатися народною, національною.

Глибока дослідниця історії українського народу Н.Д. Полонська-Василенко зазначає: "Населення Трипільської культури було хліборобське. Воно мало сільське господарство на розмірно високому рівні. Збереглося багато кам'яних серпів з дерев'яними держаками. Багато зернотерок - кам'яних куль, якими розтирали зерно. Були сохи, до яких впрягали пару волів. Сіяли пшеницю, жито, просо, аніс, ячмінь. Було поширене скотарство. Серед фігурок тварин бачимо корову, вівцю, свиню, коня. ...Головною прикметою Трипільської культури було гончарство." (Полонська-Василенко Н. Історія України: В 2-х томах. - Т. 1. - К.: Либідь. – 1992. - С.50).

Філософсько-світоглядними засадами української етнопедагогіки (за М.Стельмаховичем) стали положення про:

1. Роль народу в створенні духовної та матеріальної культури.
2. Людину й життя як найвищі суспільні вартості.
3. Свободу як найважливішу умову досконалості, право кожної людини бути собою.
4. Невпинність життєвих процесів.

5. Суперечливу структуру життя.
6. Пізнавальні й творчі можливості особистості.
7. Рівноцінність людських типів та індивідуумів.
8. Мораль і критерії моральності.
9. Гармонію душі, тіла й розуму.
10. Поєднання громадського з індивідуальним.
11. Поєднання духовного з інтелектуальним.
12. Довершений виховний ідеал.
13. Вірність традиціям і прагнення до прогресу.
14. Співвідношення між національним і загальногромадським.

Для розвитку етнопедагогіки беремо до уваги (за М.Стельмаховичем) філософські дефініції про:

1. антропоцентризм (людина в центрі всього буття, цілого світу);
2. триступеневий розвиток знання (перший - найнижчий - чуттєве знання, що спирається на зовнішні відчуття і має своїм предметом явища видимого світу; другий - знання законів, загальних типів, що виявляється в окремих речах; третій, найвищий ступінь - це пізнання ідей, і, зокрема, найгуманнішою з них, ідеї Блага);
3. градацію благ (у першу чергу прагнути до благ духовних, а потім матеріальних і тілесних);
4. взаємовідносини між національним і вселюдським;
5. життя праведне і грішне (життя праведне плекає надію і оптимізм, а грішне породжує страх, песимізм і зневіру);
6. органічний зв'язок людини з природою, що забезпечує збереження й примноження у природі природного, у людині - людського;
7. абсолютну гідність людського індивідуума;
8. вроджені ідеї;
9. внутрішнє пізнання ("пізнай себе", "слухай себе", "поглянь у себе самого" як основу всякого пізнання);
10. функцію добродійства (доброчинці гамують неучтво нерозумних людей);
11. чистоти й чуйності серця;
12. постійне шукання істини, як одне із завдань життя людини й важливих джерел її щастя;
13. добро й милосердя.

Нині суспільство відчуває дефіцит добра, людяності, милосердя, культури. Але ж наші предки залишили нам у спадок прекрасну поетичну творчість, рядки фольклору, що мов чисте джерело дає наснагу нашим душам. А наші рідні звичаї, традиції, обряди? Скільки в них вкладено добротворчої мудрості і всеосяжної любові!

Духовне й інтелектуальне відродження української школи (саме з неї розпочинається справжнє реформування суспільства) можливе лише на основі опрацювання педагогічною наукою теоретичної концепції такого відродження, стратегії і тактики розв'язання назрілих соціально-педагогічних проблем, вироблення нового педагогічного мислення з урахуванням вітчизняних традицій і світового педагогічного досвіду.

Служити Богу й Україні – основна мета, яку мав український народ тисячу років тому. Стоїть вона перед ним і нині і ще буде стояти багато віків у майбутньому. Інша справа, що ця мета набуває різних форм і забарвлення у різні історичні відрізки часу. Особливий (і ще визначальніший) характер вона має нині, коли, нарешті, Україна стала вільною і незалежною державою.

"Із проголошенням самостійності й незалежності Україна стала на шлях побудови громадянського суспільства, кожен член якого має одержати вільний розвиток особистості. З одного боку, молода держава повинна створити всі умови для виховання свідомих громадян, а з другого боку, заможну, духовно й матеріально багату, процвітаючу Українську державу збудують лише її палкі патріоти, об'єднані національною ідеєю - ідеєю незалежності й державності" (Виховання громадянина. Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти. - К, 1997. - С. 5).

"Щоб діти стали народом, творцями своєї долі (а це покликана забезпечити незалежна Українська держава), необхідно, аби вони за час навчання, виховання в сім'ї, школі міцно засвоїли духовність, культуру рідного народу, глибоко пройнялися його національним духом, способом мислення і буття" (там же, с. 7).

Зрозуміло, що ці якості потрібно виховувати в дітей тими засобами, методами, способами, традиціями, мораллю, що вироблені народом впродовж усього історико-культурного розвитку, тобто на засадах української етнопедагогіки.

Ідеал у загальному його трактуванні означає первообраз, взірць досконалості, кінцеву, вершинну мету людських устремлінь. Це найвища мета, до якої прагнуть люди і яка керує їх діяльністю, що спонукає їх до творчого самовияву особистості. Педагогічна система кожного народу, кожної нації має свій тип досконалої людини. Не є винятком і наш народ.